

دانشگاه آزاد اسلامی واحد شاهرود
دانشکده حقوق و علوم انسانی
پایان نامه برای دریافت درجه کارشناسی ارشد
در رشته حقوق جزا و جرم شناسی

موضوع :

بررسی جرائم میراث فرهنگی در حقوق ایران

استاد راهنما:
جناب آقای دکتر غلامرضا عبدلی

نگارش :
مجتبی یوسفی

بهار ۱۳۹۶

فرم تعهد نامه اصالت رساله یا پایان نامه

اینجانب مجتبی یوسفی. دانش آموخته مقطع کارشناسی ارشد ناپیوسته رشته حقوق گرایش جزا و جرم شناسی که در تاریخ ۱۳۹۶/۲/۲۷ از پایان نامه خود با عنوان: **بررسی جرائم میراث فرهنگی در حقوق ایران** با نمره ۱۶/۲۵ و درجه خوب دفاع نموده ام، بدین وسیله متعهد می شوم:

۱. این پایان نامه حاصل تحقیق و پژوهش انجام شده توسط اینجانب بوده و در مواردی که از دستاوردهای علمی و پژوهشی دیگران (اعم از پایان نامه، کتاب، مقاله) استفاده نموده ام، مطابق ضوابط و رویه موجود، نام منبع مورد استفاده و سایر مشخصات آن را در فهرست مربوطه ذکر و درج کرده ام.

۲. این پایان نامه قبلاً برای دریافت هیچ مدرک تحصیلی (هم سطح، پایین تر یا بالاتر) در سایر دانشگاهها و موسسات عالی ارائه نشده است.

۳. چنانچه بعد از فراغت از تحصیل، قصد استفاده یا هر گونه بهره برداری اعم از چاپ کتاب، ثبت و اختراع و... از این پایان نامه را داشته باشم، از حوزه معاونت پژوهشی واحد محلات مجوزهای مربوطه را اخذ نمایم و در صورت ارائه مقاله در همایشها و مجلات با ذکر نام دانشگاه آزاد اسلامی واحد محلات در کنار نام نویسندگان به نحوی که تعلق اثر به دانشگاه آزاد اسلامی واحد محلات کامل مسجل باشد حقوق دانشگاه را رعایت نمایم.

۴. چنانچه در هر مقطع زمانی خلاف موارد فوق ثابت شود، عواقب ناشی از آن را می پذیرم و واحد دانشگاهی مجاز است با اینجانب مطابق با ضوابط و مقررات رفتار نموده و در صورت ابطال مدرک تحصیلی ام هیچگونه ادعایی نخواهم داشت.

تاریخ و امضاء:

فرم ج

پاسکزاری:

به مصداق «من لم يشكر المخلوق لم يشكر الخالق»

بسی شایسته است که از استاد بزرگوارم جناب آقای دکتر

غلامرضا عبدلی در دوره‌ای که مسؤلیت هدایت و راهنمایی این

تحقیق را بعهده داشته و زحمات بسیاری را منتهی شدند تقدیر و

تشکر می‌نمایم.

تقدیم به :

از ابتدای این سفر سرد، در بن‌بست‌های بی‌حساب،
در حرف‌های بی‌جواب، در لحظه‌هایی که نمی‌دانستم
کدامین دست بی‌ادعا دستم را می‌گیرد.
اگر در این همه دربدری‌ها نبودی مادر
اگر در این همه گذشتن‌های آب از سر نبودی پدر
چگونه مشق‌های خط خورده‌ام اعتبار می‌یافت
و من، باز هم از ریسمان‌های سیاه و سفید
می‌ترسیدم
حالا که تا اینجا رسیده‌ام اعتراف می‌کنم
این همه را مدیون دستان پر صلابت پدر و نفس‌های
گرم مادرم هستم
فانوس نگاهتان تنها چراغ تاریکی این کوچه‌های
بی‌انتهاست
و دعای خیر شما پر پرواز ما برای رسیدن به
فرداهاست.

فهرست مطالب

۱	چکیده
۲	الف- مقدمه
۴	ج - اهداف و فرضیات
۵	د) روش تحقیق:
۵	پیشینه تحقیق
	بخش اول: تاریخچه، تعریف، قلمرو، شمول و جایگاه میراث فرهنگی
۸	فصل اول: مفاهیم و مبانی
۸	مبحث اول - تعاریف لغوی و اصطلاح
۸	گفتار اول: تعاریف حمایت از میراث فرهنگی
۱۵	گفتار دوم - میراث فرهنگی در فرهنگ عامه و علم
۱۸	مبحث دوم - میراث فرهنگی در قوانین ایران:
۱۸	گفتار اول - میراث فرهنگی در قانون مجازات
	گفتار دوم: قلمرو شمول میراث فرهنگی و مفاهیم مرتبط با آن
۲۰	
۲۴	گفتار سوم- جایگاه و مبانی میراث فرهنگی
۳۰	گفتار چهارم - مرور زمان در جرائم میراث فرهنگی
۳۱	گفتار پنجم - تعلیق و تعویق جرائم تعزیری
۳۲	فصل دوم: ضرورت حمایت دولت از میراث فرهنگی
۳۳	مبحث اول: لزوم حمایت از میراث فرهنگی و ضرورت آن
۳۳	گفتار اول: اهمیت میراث فرهنگی
۳۴	گفتار دوم: دلایل اساسی حمایت کیفری از میراث فرهنگی
۳۷	مبحث دوم: تاریخچه میراث فرهنگی
۳۷	گفتار اول - تاریخچه میراث فرهنگی در جهان
۴۰	گفتار دوم: میراث فرهنگی در حقوق ایران:
۴۶	فصل سوم_ماهیت و حمایت از میراث فرهنگی در حقوق ایران
۴۷	مبحث اول: ماهیت و حمایت قانون از میراث فرهنگی
۴۷	گفتار اول: ماهیت جرائم علیه میراث فرهنگی
۵۳	گفتار دوم - همکاری در ارتکاب جرائم علیه میراث فرهنگی
۶۱	مبحث دوم: حمایت از میراث فرهنگی در قوانین ایران:
۶۱	گفتار اول- میراث فرهنگی در قانون اساسی
	گفتار دوم - میراث فرهنگی در قانون برنامه توسعه
۶۲	اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی:
۷۰	گفتار سوم: میراث فرهنگی در کنوانسیون های بین المللی
	گفتار چهارم- جرائم اشخاص حقوقی در زمینه میراث فرهنگی
۷۴	
۷۴	گفتار پنجم - ایجاد شعب قضایی ویژه میراث فرهنگی
	بخش دوم بررسی جرائم علیه آثار فرهنگی
	فصل اول: بررسی اقسام جرائم مختلف در زمینه میراث فرهنگی
۷۷	

مبحث اول: انواع جرائم در آثار تاریخی و فرهنگی	۷۷
گفتار اول - تخریب اموال تاریخی- فرهنگی	۷۷
گفتار دوم - سرقت اموال تاریخی و فرهنگی	۸۲
گفتار چهارم- قاچاق آثار تاریخی - فرهنگی	۹۰
گفتار پنجم- حفاری و کاوش غیر مجاز	۹۵
گفتار ششم- بدست آوردن اتفاقی اشیاء تاریخی - فرهنگی	۱۰۱
گفتار هفتم- خرید و فروش اموال تاریخی - فرهنگی حاصله از حفاری غیرمجاز	۱۰۱
گفتار هشتم- عناصر جرم تجاوز به اماکن تاریخی و شرایط تحقق آن	۱۰۳
گفتار نهم - مرمت، تغییر، تجدید و توسعه غیر مجاز اماکن فرهنگی - تاریخی	۱۰۶
گفتار دهم- انتقال اموال تاریخی و فرهنگی غیر منقول و تغییر کاربری آن	۱۰۸
گفتار یازدهم - تغییر کاربری اماکن مذهبی و تاریخی	۱۱۱
گفتار دوازدهم- ساخت، حمل، نگهداری، خرید نمونه تقلبی یا جعلی	۱۱۳

فصل دوم مجازات جرائم علیه میراث فرهنگی در حقوق ایران	۱۱۶
مبحث اول - اقسام مجازاتها	۱۱۶
گفتار اول - مجازات اصلی	۱۱۶
گفتار دوم- مجازات تکمیلی	۱۱۷
گفتار سوم - مجازات تبعی	۱۱۸
مبحث دوم - بررسی مجازات های هر یک از جرائم	۱۲۰
گفتار اول - تخریب اموال تاریخی - فرهنگی	۱۲۰
گفتار دوم - متزلزل نمودن بنیان آثار فرهنگی - تاریخی	۱۲۱
گفتار سوم - سرقت اموال تاریخی - فرهنگی	۱۲۳
گفتار چهارم - انتقال غیر قانونی آثار غیر منقول تاریخی - فرهنگی	۱۲۴
گفتار پنجم - حفاری و کاوش غیر مجاز به قصد تحصیل آثار تاریخی - فرهنگی	۱۲۵
گفتار ششم- خرید و فروش آثار تاریخی - فرهنگی حاصل از حفاری غیر مجاز	۱۲۶
گفتار هفتم- قاچاق آثار تاریخی - فرهنگی	۱۲۷
گفتار هشتم- تصرف غیر مجاز آثار تاریخی - فرهنگی	۱۲۹
گفتار نهم- تحصیل اتفاقی آثار تاریخی - فرهنگی و خودداری از تحویل آنها	۱۲۹
گفتار دهم- تغییر نحوه ی استفاده از اثر تاریخی - فرهنگی	۱۳۰
گفتار یازدهم- ساخت و فروش نمونه تقلبی آثار فرهنگی - تاریخی	۱۳۱
نتیجه گیری	۱۳۱
پیشنهادها	۱۳۲
منابع	۱۳۸

چکیده

میراث فرهنگی در هر کشور در واقع یکی از مهمترین مولفه های هویت، خلاقیت و خودباوری ملی است که که از طریق آن، می توان آداب و رسوم، سیر تکاملی اقتصادی و اجتماعی و رشد کلی یک کشور را از جوانب مختلفی در طول تاریخ مورد تحلیل و بررسی قرار داد. لذا در اولین نگاه حفظ آثار فرهنگی بدلیل علمی در جهت حفظ تاریخ یک کشور و بدلیل اقتصادی در صنعت جذب توریسم، ضروری است و همیشه در تمامی کشورها، قوانینی برای حفظ و نگهداری از این آثار مهم و جلوگیری از تاراج و سرقت و یا نابودی آنها وضع و اجرا می شود. در ایران نیز حفاظت از این آثار امری ضروری بوده و در این راستا وضع قوانین، برنامه ریزی متناسب و حرکت صحیح برای ساختن حال و آینده ای متکی بر تجارب تاریخی ضرورتی اجتناب ناپذیر تلقی می گردد.

بر همین اساس هدف اصلی این پژوهش، شناخت دقیق قوانین مرتبط باحفظ میراث فرهنگی وتلاش برای پیدا کردن راههای مناسب می باشد. بدیهی است بررسی تجارب تاریخی کشور، در امر سازماندهی فعالیت های مربوط به میراث فرهنگی در قالب تشکیلات اداری و قوانین ناظر به وجوه گوناگون فعالیت های مربوط به آن، می تواند در تبیین وظایف متقابل دولت و مردم در قبال این «ودیعه ملی» و همچنین اصلاح روش ها و قوانین مؤثر واقع شود. در نتایج بررسی قوانین مربوط به جرایم علیه آثار تاریخی- فرهنگی، مشاهده می گردد؛ قانونگذار با وضع مجازات های سنگین، نظر به تشدید کیفر مرتکبین این جرایم را داشته تا هرچه بیشتر در جهت حمایت کیفری از این آثار و اموال گام بردارد. اصلاح قوانین مربوط و ایجاد جرایم جدید، نشان از عزم و هم مقنن جهت حمایت و جلوگیری از انهدام میراث فرهنگی می باشد.

کلید واژه ها: میراث فرهنگی، قوانین مصوبه ایران، چالش های قانونی و جرایم علیه آثار تاریخی- فرهنگی.

الف- مقدمه

به یقین آثار به جا مانده از گذشته بشری که حاصل بازتاب اندیشمندان ذهن و خلاقیت و ابداع و ابتکار بشر است، بارزترین نشانه های تاریخ ساز و اسناد ملموسی هستند که سیر حرکت انسان را در طول زمان توجیه کرده و نشان از قدرت سازندگی و تعالی انسان در طول زمان دارد. فرهنگ و آثار تاریخی ایرانی به دلیل خصوصیات ویژه آن و موقعیت ژئوپلیتیک و جغرافیایی کشور، همواره در هنر و فرهنگ کشورهای دیگر تأثیری شایسته و به سزا داشته است که امروزه می‌تواند از جمله زمینه‌های مساعد همکاری‌های بین‌المللی باشد.

آثار تاریخی مهم بر جای مانده از سالیان دور تاریخی کشور و یادگار انسانها و اجداد پیشین، هزاران مجموعه و بناهایی که دارای ارزش‌های نفیس فرهنگی - تاریخی و هزاران شیء تاریخی موجود در موزه‌ها، هنرهای اصیل سنتی با ریشه‌های چند صد ساله در تاریخ و فرهنگ این ملت و جامعه‌ای با آداب و سنن منحصر به فرد، یادگارهای گرانقدر تمدن و فرهنگ غنی، اصیل و بی‌نظیر ایران است.

سرمایه بزرگ تاریخی و معنوی که گویای تمدن عظیم و بی‌نظیر کشورمان است نیازمند توجهی جدی، درخور، عمیق و همه‌جانبه را می‌طلبد.

توجه به تحقیقات و پژوهش‌های مختلف در این زمینه و قویتر کردن قانون مرتبط و همچنین مشارکت دادن مردم در حفظ این آثار و تبدیل کردن آن به یک وظیفه ملی و همگانی و ایجاد فرهنگ آن در بین شهروندان، وظیفه مهم حفظ این آثار را از انحصار دستگاه‌های دولتی و اجرایی خارج کرده است و آن را به یک وظیفه‌ای ملی و همگانی تبدیل کرده است.

اما رابطه علم حقوق با میراث فرهنگی، رابطه‌ای یکسویه نیست بلکه توجه به مفاهیم و ارزش‌های نهفته در میراث فرهنگی که حاصل حیات طولانی‌ملتی در طول تاریخ است، نشان می‌دهد که در طول تاریخ، زندگی هر نسلی متناسب با شرایط زمان و مکان، تجارب نسل‌های پیشین را دریافت و تکمیل کرده یا عیناً و یا به صورتی متکاملتر در حیات جاری خود جریان داده است. از این رو در حقیقت

در حیطه حقوق عرفی، وظیفه قانونگذار کشف سیر تحولات روابط اجتماعی و قانونمند ساختن آن است.

دقت در رعایت عوامل مذکور در تقنین قوانین، امکان قبول و پذیرش آن را از سوی جامعه و در نهایت شرایط اجرایی صحیح آن را فراهم می‌آورد. قوانینی که با طی همه تشریفات قانونی به تصویب رسیده‌اند ولی در مرحله اجراء متروک مانده‌اند، حداقل یکی از عوامل عدم اجرایی آن، عدم انطباق آن با ویژگی‌های فرهنگی، اجتماعی و مذهبی جامعه بوده است.

توجه جدی به اهمیت فوق‌العاده تجارب تاریخی، آداب، سنن، عرف و باورهای جامعه در وضع قوانین و برنامه‌ریزی متناسب برای حرکت صحیح و دقیق برای ساختن حال و آینده‌ای متکی بر تجارب تاریخی، ضروری و حتمی به نظر می‌رسد.

روشن و مبرهن است که تجارت تاریخی ایران می‌تواند در امر فعالیت‌های مرتبط با میراث فرهنگی این کشور در قالب قوانین ناظر و دستگاه‌های مرتبط و وظایف متقابل مردم و دولت را در حفظ این امانت تاریخی از نسل‌های گذشته را تبیین و مشخص کند و روش‌های نوین حفظ این آثار را به ما نشان دهد.

ب - بیان مساله

تاریخ گذشته ما در قالب آثار تاریخی، پیام مهم گذشتگان و نشانگر مسیر سیر و حرکت انسان در طول تاریخ بوده و شاهی گویا از سنن باستانی در عصر کنونی هستند و هر روز که می‌گذرد بشریت بیش از پیش به ارزش‌های این آثار پی می‌برد. تا جایی که می‌توان گفت، امروزه آثارتاریخی بعنوان میراث باقی مانده از گذشتگان و سند هویت‌های ملی هر ملت و یا قومی تلقی شده که بشر خود را مکلف به حفظ و نگهداری از آنها می‌داند.

قابل ذکر است، که همه می‌دانیم که عوامل مختلفی این امانت گذشتگان ما را تهدید می‌نماید؛ که جدای از عوامل طبیعی نظیر؛ سیل، زلزله، باد، باران و...، عوامل انسانی نیز مانند کینه و دشمنی، دسیسه‌ها و توطئه‌های دشمنان داخلی و خارجی به منظور به غارت و چپاول بردن این آثار و بی‌هویت نمودن ملتها نیز را باید اضافه کرد. لذا ملاحظه می‌شود که، ضرورت حفظ و نگهداری و حمایت از این آثار ابعاد مختلفی را در بر

می‌گیرد، لیکن بعد حمایت حقوقی و قانونی از این آثار اهمیت به مراتب بیشتری از سایر ابعاد دارد. و در رهگذر حمایت قانونی، حمایت کیفری از این آثار اهمیت به سزایی دارد، زیرا هدف عمده قوانین کیفری ارباب فردی و عمومی می‌باشد. چه آنکه فقد حمایت جزایی از یک اثر غیر تاریخی فرهنگی، حداکثر موجب ورود خسارت و ضرر به فرد یا افراد معینی می‌شود که به سادگی قابل جبران بوسیله ضمانت اجراهای حقوقی (مدنی) می‌باشند لیکن صدمه و خسارتی که به یک اثر تاریخی وارد می‌گردد غیر قابل جبران و همیشگی خواهد بود. مضافاً آنکه خسارت وارده نه به یک فرد بلکه به یک جامعه و عموم افراد آن جامعه و حتی به بشریت، چه نسل حاضر و چه نسل آینده وارد می‌گردد. از اینرو تدوین قوانین مناسب کیفری می‌تواند عامل بازدارنده مفیدی برای پیشگیری از ارتکاب جرم باشد. بنابراین ضرورت وجود و حاکمیت قانون و عمل به آن در جهت حفظ و حراست از موارث فرهنگی به علت آنکه خسارت وارده بر آن غیر قابل جبران و همیشگی خواهد بود، بیش از هر امر دیگری حائز اهمیت و در خور توجه می‌باشد.

ج - اهداف و فرضیات

هدف اصلی این تحقیق کمک به وضع قوانین و سیاست‌های مناسب برای میراث فرهنگی در ایران و جهان است. از این رو در این پژوهش به بررسی انواع جرائم میراث فرهنگی پرداخته ایم و در این میان قوانین مرتبط با این جرائم را نیز مورد تحلیل قرار داده ایم تا اگر احیاناً خلأی در قوانین و سیاست‌ها در جهت حمایت و حفاظت از میراث فرهنگی وجود دارد و یا دارای نواقصی است که با توجه به رشد روز افزون عوامل خطرزا و تهدید کننده میراث فرهنگی، پاسخگویی نیازهای امروز نمی‌باشد، به عنوان پیشنهاد بیان شود.

با این وجود اهداف پژوهش به تفکیک بیان می‌شود:

- ۱- دلایل ضرورت حفاظت از میراث فرهنگی چیست؟
- ۲- جایگاه میراث فرهنگی ایران در قوانین کیفری و جزایی چیست و چگونه است؟
- ۳- آیا قوانین و سیاست‌های قانونی و سازمانی با توجه به رشد جرائم، می‌تواند پاسخگویی نیازهای امروز میراث فرهنگی می‌باشد؟

فرضیات

۱- ضوابط موجود در ایران در جهت حمایت و حفاظت از میراث فرهنگی ناکافی بوده و دارای نواقصی است که با توجه به رشد روز افزون عوامل خطرزا و تهدید کننده میراث فرهنگی، پاسخگوی نیازهای امروز نمی‌باشد.

۲- با توجه به پیشینه تاریخی ایران در زمینه قوانین می‌توان گفت که قوانین کیفری همواره حفظ و حمایت از میراث فرهنگی را مورد توجه قرار داده است و تا حد زیادی بازدارنده بوده است.

۳- قانون ایران انتظاراتی را که نظام ارزشی جامعه از آثار تاریخی خود دارد را مورد توجه قرار داده است.

(د) روش تحقیق:

در این پژوهش، از روش کتابخانه‌ای و منابع اینترنتی استفاده شده است.

قوانین و مقررات داخلی و معاهدات بین‌المللی که اختصاصاً در زمینه حفاظت از میراث فرهنگی بوده‌اند، بعنوان مهمترین ابزار کار تحقیق مورد استفاده قرار گرفته است.

پیشینه تحقیق

زحمتکش لاشیدانی، مجید، حفاظت از میراث فرهنگی و حقوق بین‌المللی، رساله کارشناسی ارشد، مجتمع آموزش عالی قم، سال تحصیلی ۸۱.

شکرامرگی، ایوب، حمایت کیفری از میراث فرهنگی در حقوق ایران، رساله کارشناسی ارشد، مجتمع آموزش عالی قم، سال تحصیلی ۸۹

عبدالله کرمی، هاشم، بررسی بزه قاچاق اشیاء عتیقه در قوانین و مقررات ایران، رساله کارشناسی ارشد، دانشگاه تهران، سال تحصیلی ۸۳.

کامیار، غلامرضا، حمایت کیفری از آثار مذهبی، ملی و تاریخی، رساله کارشناسی ارشد، دانشگاه شهید بهشتی، سال تحصیلی ۸۴.

پیمان نوروزی و ایراهیم عبودی. حقوق کیفری میراث فرهنگی، انتشارات جاودانه. ۱۳۹۵.

بخش اول

بخش اول: تاریخچه، تعریف، قلمرو، شمول و جایگاه میراث فرهنگی

فصل اول: مفاهیم و مبانی

تعاریف و واژه‌ها برای درک بهتر کارهای پژوهشی نقش عمده و اساسی دارند و از این رو در این فصل به تعاریف متغیرها و واژه‌های مهم پژوهشی پرداخته ایم.

مبحث اول - تعاریف لغوی و اصطلاح

برای درک بهتر متغیرهای پژوهش همیشه به تعریف دقیق لغوی و اصطلاحی آن نیازمندیم.

گفتار اول: تعاریف حمایت از میراث فرهنگی

بند اول - حمایت^۱

لغت نامه ی «علی اکبر دهخدا» همی و حمیه و حمایت را بدین صورت معنا کرده است: «همی، (به فتح ح و سکون میم): حمایت، نگاهداشتن، نگاهبانی کردن گیاه و چریدن ندادن. حمیه، حمایت، حموه به کسر «حا» در هر سه به معنای یاری دادن، پرهیز نمودن بیمار از آنچه زیان دارد او را.»^۲

همان گونه که بیان شد «حمایت واژه ای است عربی که عیناً با حفظ معنای اصلی خود به زبان فارسی راه یافته است، معادل های فارسی آن عبارتست از نگاهبانی کردن، پشتیبانی کردن و دفاع کردن از کسی.»^۳

حمایت در اصطلاح عبارت است از نگاهبانی کردن، پشتیبانی کردن و دفاع کردن از کسی یا چیزی که محافظت و یاری نمودن از آن واجب است و ممانعت و جلوگیری از ضرر و زیان رسانیدن به آن که می تواند به اشکال و طرق متعدد و متفاوتی اعمال شود.

حمایت ها را می توان از لحاظ حقوقی به دو گروه حمایت های کیفری و حمایت های غیر کیفری تقسیم کرد. بدیهی است که حمایت کیفری بایستی به عنوان آخرین حربه و تنها راه حمایت و نگاهبانی باشد و فقط در مواردی استعمال گردد که راه و چاره ی دیگری جز آن نباشد. حمایت به طرق ذیل صورت می گیرد: گاه با تبلیغات فرهنگی، پیش بینی اعتبارات اقتصادی، موضع گیری سیاسی و اجتماعی و گاه با تصویب قوانین گوناگون، که شق اخیر واجد حداقل دو جنبه می تواند باشد.

۱. protection

۲. لغت نامه دهخدا، ۱۳۳۵، ص ۸۰۶.

۳. فرهنگ معین، ۱۳۶۳، ص ۱۳۷۲.

بنابراین لازمه‌ی حمایت کیفری اولاً وجود یکسری ارزش‌ها و مبانی و اصول ارزشی در جامعه می‌باشد و دیگر آنکه بایستی این مبانی ارزشی واجب‌الحمایه باشند و سایر حمایت‌های غیر کیفری برای صیانت و حفاظت آن کافی نباشد. در اینصورت است که قانون‌گذار مداخله نموده، به منظور محافظت و نگاهبانی از آن فرد یا موضوع ارزشی، یکسری مقررات و قوانینی را وضع و تصویب می‌کند. از آنجایی که قوانین بدون ضمانت اجرا و در موارد کثیری بدون ضمانت اجرای کیفری، قابلیت اجرایی خود را در جامعه به دست نمی‌آورند، مقنن ناگزیر است تا از کیفر و مجازات به عنوان آخرین حربه برای نگاهبانی از مبانی ارزشی مورد نظر خود استمداد طلبد. هدف از ابداع کلیه‌ی رشته‌های حقوقی بالاخص حقوق کیفری، ایجاد مکانیزم مؤثری برای نیل به کنترل اجتماع و تنظیم رفتار و فعالیت‌های متقابل افراد در جامعه می‌باشد.^۱

بند دوم - تعریف فرهنگ^۲:

جموعه‌ای از تواناییها، عادت‌ها، جهان‌بینی‌ها، ارزش‌های اخلاقی و اجتماعی، گرایش‌های سیاسی و ملی و علایقی است که آدمی به عنوان عضو یک جامعه کسب کرده و موضع و رفتار فرد را نسبت به پدیده‌های اجتماعی و طبیعی تعیین می‌کند.^۳

کلمه‌ی فرهنگی (Cultural) در لغت‌نامه‌ی دهخدا به این معنا آمده است: «پیشوند فر به معنی پیش + هنگ که از ریشه‌ی «ثنگ» اوستایی به معنی کشیدن. مطالع با educate لاتین به معنی کشیدن و تعلیم و تربیت است.»

بند سوم - تعریف آثار ملی:

نه تنها واژه‌نامه‌ی تخصصی در موضوع آثار ملی (فرهنگی و طبیعی) وجود ندارد تا پاسخگوی نیاز این بخش باشد بلکه قوانین تدوین شده نیز بدون توجه به لزوم وجود تعریفی جامع و هماهنگ در این بخش تدوین شده‌اند. نبود توجه به این موضوع مهم سبب شده تا آثار ملی دایره‌ی محدودی پیدا کنند، به طوری که از میان

---

۱. هاشمی، حسن، حمای کیفری از نظام اقتصادی کشور، پایان‌نامه کارشناسی ارشد، مجتمع آموزش عالی. قم. ۱۳۸۸. ص ۱۶.

۲. Culture

۳. نگهبان، عزت‌اله، مروری بر پنجاه سال باستان‌شناسی ایران، چاپ اول، نشر سازمان میراث فرهنگی. کشور. ۱۳۸۵. ص ۴.

آثار فرهنگی غیر منقول فقط اشیای با قدمت بیش از صد سال، یعنی همان عتیقه اعم از زیر خاکی و غیر زیر خاکی به عنوان آثار ملی شناخته شود. در صورتی که مطابق ماده ی ۱ کنوانسیون ۱۹۷۰م و نیز قانون ثبت آثار ملی ۵۱۳۵۲.ش به روشنی آثار فرهنگی دارای ارزش و شئون ملی، بدون در نظر گرفتن قدمت زمان ویژه برای آنها، جزو آثار ملی کشور محسوب می شوند. مثل کتب و اسناد خطی، تابلوهای نقاشی، ابزار و ادوات زندگی بزرگان، یادگارهای تحولات سیاسی، اجتماعی، علمی، اقتصادی و غیره که بتوانند در اعتلای فرهنگ کشور سهم و نقشی داشته باشند.^۱

بند چهارم - اموال فرهنگی - تاریخی (عتیقه) :

به اموالی اطلاق می شود که نشانگر تحول حیات و هویت فرهنگی-تاریخی یا وقوع وقایع تاریخی در ادوار یا دوره های خاص باشد و به نحوی از انحاء، گوشه ای از حرکت تاریخی-فرهنگی انسان را در مقیاس ملی یا منطقه ای یا بین المللی نشان دهد یا نشانگر ظهور حیات و انقراض تمدن های تاریخی بوده و از محوطه های باستانی واقع در خشکی یا بستر دریاها، در اثر حفاری علمی یا علل دیگر کشف شود.

تبصره - آثار دیرین شناسی، شامل مجموعه ها و نمونه های نادر جانور شناسی، گیاه شناسی، معدن شناسی، انسان شناسی، بقایای نباتی و جانوری ما قبل تاریخ و ترکیبات نادر زمین شناسی در حکم اموال فرهنگی - تاریخی محسوب می شود.^۲

اموال فرهنگی^۳ : به اموال منقولی اطلاق می شود که نشانگر وجوه مختلف زندگی انسان در دوره ی متأخر تاریخی بوده و پژوهش در آنها موجب بازشناسی صورت تاریخی-فرهنگی زندگی جوامع انسانی می شود، از قبیل آثار مردم نگاری، مردم شناسی، فرهنگ و هنر بومی، آرشيوهای صدا و تصویر و تمبر و امثال آن.^۴

همچنین از ماده ی ۵۳ پروتکل اول ژنو، میتوان معنای این اصطلاح را دریافت: «اشیا و اموال فرهنگی (از

۱ . نقدی نژاد، مجتبی؛ نارویی، اصغر، جرایم علیه میراث فرهنگی در حقیوق ایران و اینادبین المللی. انتشارت جاودانه ۱۳۹۰. ص ۵۲-۶۰.

۲ . آیین نامه ی اموال فرهنگی هنری - تاریخی نهادهای عمومی و دولتی، ۱۳۸۱، ماده ی ۱.

۳. Cultural propertie

۴ . آیین نامه ی اموال فرهنگی-هنری تاریخی نهادهای عمومی و دولتی، ۱۳۸۱، ماده ی ۱.

قبیل بناهای تاریخی، آثار هنری، مکانهای عبادت، کتابخانه ها و مجموعه های علمی) را نباید برای اهداف نظامی به کار گرفت، (و) باید از آنها در برابر اعمال خصمانه حمایت به عمل آورد.»

اموال فرهنگی اموالی است منقول و عبارت است از اشیاء تاریخی (عتیقه) که واجد اطلاعات با ارزش تاریخی بوده و یکصد سال یا بیشتر از عمر آنها گذشته باشد ولو آنکه به لحاظ ارزش مالی، ناچیز جلوه کند و از شکل اولیه افتاده باشد، مانند اشیاء به دست آمده از حفاری ها و هر شیء که اصطلاحاً به آن «زیر خاکی» می گویند.

ماده ۱ کنوانسیون مربوط به اتخاذ تدابیر برای ممنوع کردن و جلوگیری از ورود و صدور و انتقال مالکیت غیر قانونی اموال فرهنگی مصوب ۱۴ نوامبر ۱۹۷۰ م پاریس اموال فرهنگی را تعریف و احصاء نموده است: «منظور از اموال فرهنگی اموالی هستند اعم از مذهبی یا غیر مذهبی که به وسیله ی هر دولت، اهمیت آنها از نظر باستانشناسی ماقبل تاریخ، تاریخی، ادبی، هنری یا علمی مشخص شده و ...» در ماده ی یک قرارداد حمایت اموال فرهنگی هنگام جنگ، اموال فرهنگی این چنین تعریف شده است:

الف) اموال منقول و غیر منقولی که برای فرهنگ ملل دارای اهمیت زیادی می باشد از قبیل آثار معماری، هنری یا تاریخی، مذهبی یا غیر مذهبی، مناظر باستانی مجموع ساختمان هایی که از این حیث دارای ارزش تاریخی یا هنری می باشد. آثار هنری نسخ خطی و کتب و سایر اشیاء که دارای ارزش هنری، تاریخی یا باستان شناسی باشد و همچنین مجموعه های علمی و مجموعه های مهم کتب و اسناد و نمونه های تقلیدی اموال مذکور در فوق.

ب) بناهایی که منظور اصلی و واقعی از آنها حفاظت و نمایش اموال منقول فرهنگی در بند (الف) می باشد، مانند موزه ها، کتابخانه های بزرگ، بایگانی ها و همچنین بنگاه هایی که در صورت وقوع جنگ اموال منقول مذکوره در بند (الف) در آنجا نگهداری میشود.

ج) مراکزی که در آنجا تعداد قابل توجهی اموال فرهنگی مشروحه در بند (الف) و (ب) وجود دارد و مراکز آثار تاریخی گفته می شود.^۱

بند پنجم - اموال تاریخی^۲

این اموال نشانگر وقوع وقایع تاریخی، تاریخ علوم و فنون، تاریخ نظامی و اجتماعی و همچنین زندگی رهبران و مشاهیر تاریخی، علمی، مذهبی، فرهنگی و هنری می باشد.^۳

بناها، مجموعه ها، اماکن، محوطه های تاریخی، نگاره ها، تندیس ها، پیکره ها، کتیبه ها، نقوش، آذین ها و هر عنصر تاریخی دیگر که آثار متصل و یکصد سال و بیشتر از عمر آنها گذشته باشد.^۴

فرهنگ لاروس نیز از اثر تاریخی تعریفی ارائه داده است: «اثر تاریخی به بنا و یا شی منقولی اطلاق می شود که به یک اجتماع یا فرد مخصوصی تعلق داشته و به خاطر ارزش تاریخی و یا هنری آن به دنبال یک طبقه بندی اداری، جهت تأمین حفاظتش تحت نظام قانونی قرار گیرد.»

به نظر برخی از اساتید حقوق، آثار تاریخی، اشیاء و ابنیه ای هستند که به علت گذشت زمان طولانی بر آنها، یک قوم به آنها علاقه ی تاریخی پیدا کرده باشند.^۵

آثار تاریخی به دو گروه ملی و مذهبی تقسیم می شوند:

الف) آثار مذهبی: به کلیه ی ابنیه و اشیایی اطلاق می شود که به جهت علایق دینی و اعتقادی ایجاد شده باشند.

ب) آثار ملی: به کلیه ی آثار صنعتی، ابنیه و اماکنی که تا پایان دوره ی زندیه در مملکت ایران احداث شده اعم از منقول و غیر منقول اطلاق می شود.^۱

۱ نصیرزاده، بهناز؛ عبدالهی، محسن؛ سایبانی، علیرضا؛ بررسی حمایت کیفری از اموال فرهنگی در حقیوق. ایران، مجله دانش مرمت و میراث فرهنگی، ۱۳۱۱، ص ۲۲-۳۰.

۲. historical properties

۳. آیین نامه ی اموال فرهنگی-هنری تاریخی نهادهای عمومی و دولتی، ۱۳۸۱، ماده ی ۱.

۴. خلیلیان، علی محمد، اموال فرهنگی در گستره تاریخ م اصر ایران، مجلیه میراث فرهنگی، ۱۳۷۶، شماره ۱۹، ص ۴۵۰-۵۰۰.

۵. جعفری لنگرودی، محمدجعفر، ترمینولوژی حقوق، چاپ یازدهم، انتشارات گن دانش، ۱۳۸۰، ص ۵۰.

اموال هنری^۲

به کلیه آثار هنری در رشته های مختلف هنرهای تجسمی اعم از هنرهای سنتی و بومی یا معاصر، ایرانی یا غیر ایرانی، گفته می شود که ساخته ی مشاهیر هنرمندان رشته های مختلف هنری بوده یا در تاریخ هنر، جزء آثار شاخص هنری محسوب می شوند یا نشانگر آغاز یا اوج سبک یا مکتب یا دوره هنری مشخص باشند.^۳

اموال مطالعاتی^۴

قطعه ای از یک اثر فرهنگی - تاریخی یا هنری است که فاقد نقش کامل، خط و حیثیت مستقل فرهنگی بوده یا فاقد ارزش حفاظتی باشد و صرفاً از نظر تشخیص دوره ی تاریخی، جنس و ترکیب عناصر آن ارزش مطالعاتی داشته باشد.

اموال قلبی و یا جعلی: به اموالی گفته می شود که با سوء نیت از روی یک اثر تاریخی-فرهنگی و هنری خاص تقلید یا با استفاده از نقوش، خطوط و اشکال فرهنگی - تاریخی در دوره ی معاصر ساخته شده است.^۵

بند ششم - مجموعه ی اموالی فرهنگی - تاریخی یا هنری:

به اموالی اطلاق می شود که علاوه بر ارزش فرهنگی، تاریخی، هنری هر یک از آثار تشکیل دهنده ی آن، اجتماع آنها هویتی مستقل ایجاد و ارزش و حیثیتی مضاعف به وجود آورد.^۶

الف- میراث^۷

میراث در لغت به معنی آن چیزی است که به ارث رسیده است. این واژه مفهوم انتقال از گذشته به آینده را می رساند. در واقع به میراث بایستی به عنوان ماترکی نگاه کنیم که از نیاکان دریافت کرده و لازم است به نسل های آینده انتقال دهیم.

ب- میراث فرهنگی^۸

۱. قانون راجع به حفظ آثار ملی، ۱۳۰۹، ماده ی ۱.

۲. artisti prOperties

۳. نقدی نژاد، مجتبی؛ نارویی، اصغر، جرایم علیه میراث فرهنگی در حقیوق ایران و اسناد بین المللی، ۱۳۹۰. ص ۴۵.

۴. observational properties.

۵. آیین نامه ی اموال فرهنگی-هنری و تاریخی نهادهای عمومی و دولتی، ۱۳۸۱.

۶. ماده ی ۲ آیین نامه ی اموال فرهنگی-هنری و تاریخی نهادهای عمومی و دولتی، ۱۳۸۱.

۷. heritage

۸. Cultural heritage